

Sygn. akt V CSK 434/18

POSTANOWIENIE

Dnia 25 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Sara Sawczenko

w sprawie z wniosku M. M.

o wpis prawa własności nieruchomości objętej księgą wieczystą (...),
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 25 września 2020 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 10 maja 2018 r., sygn. akt IV Ca (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Notariusz – M. G., prowadzący Kancelarię Notarialną w K., złożył w trybie teleinformatycznym wniosek o wpis na rzecz M. M., w zakresie udziału w ½ części we własności nieruchomości objętej księgą wieczystą Kw nr (...), w miejsce udziału N. M. Do wniosku dołączył, sporządzony w formie aktu notarialnego, protokół obejmujący opis działu I i II tej księgi wieczystej w odniesieniu do udziału N. M. oraz opis Europejskiego Poświadczenia Spadkowego po N. M., które również zostało załączone do wniosku. W § 2 protokołu zostało zawarte żądanie M. M. złożenia przez Notariusza wniosku o wpis w księdze wieczystej na jej rzecz udziału w ½ części w miejsce zmarłego męża N. M.

Sąd Rejonowy w K. uznał, że Notariusz złożył skutecznie wniosek o wpis w księdze wieczystej, w związku z czym wnioskodawczynią w tej sprawie jest M. M.,

jednak postanowieniem z dnia 20 listopada 2017 r. oddalił wniosek o wpis z powodu braku wszystkich wymaganych prawem dokumentów.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w K. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego i umorzył postępowanie. Wyjaśnił, że Notariusz, z uwagi na rodzaj i przedmiot dokonanej czynności notarialnej, składając wniosek o wpis w księdze wieczystej, przekroczył uprawnienia wynikające z art. 92 § 4 ustawy z dnia 14 lutego 1991 - Prawo o notariacie (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 1192; dalej: „pr. not.”), a zatem nie można było uznać tego wniosku, na podstawie art. 92 § 4¹ pr. not., jako złożonego przez stronę czynności notarialnej. Sąd drugiej instancji, powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2016 r., III ZS 3/16, wskazał że art. 92 § 4 zd. 2 pr. not nie uprawnia notariusza do składania w każdym przypadku, na żądanie strony czynności notarialnej, wniosków za pośrednictwem systemu teleinformatycznego o wpis w księdze wieczystej, ale tylko wniosków, które mają charakter służebny w stosunku do czynności notarialnych, o których stanowi zd. 1 art. 92 § 4 pr. not. W konsekwencji, w ocenie Sądu drugiej instancji, prowadzenie postępowania w sprawie było niedopuszczalne i uzasadniało uchylenie postanowienia co do istoty sprawy Sądu pierwszej instancji oraz umorzenie postępowania.

W skardze kasacyjnej M. M. zaskarżyła postanowienie Sądu Okręgowego w całości i domagała się uchylenia go z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 92 § 4 pr. not., wskutek przyjęcia, że notariusz nie jest uprawniony do złożenia, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, wniosku w każdym przypadku, gdy zażąda tego strona czynności notarialnej, podczas gdy wykładnia systemowa i celowościowa tego przepisu oraz art. 79 pkt 8a w zw. z art. 1 § 1 pr. not. prowadzi do konkluzji, że notariusz jest uprawniony do złożenia każdego wniosku o wpis w księdze wieczystej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, o ile strona czynności notarialnej zażąda od notariusza dokonania tego rodzaju czynności; art. 92 § 4¹ pr. not. przez przyjęcie, że notariusz pełni funkcję „prawnego pomocnika strony”, podczas gdy notariusz jest jedynie pośrednikiem w przekazaniu wniosku do sądu. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej, skarżąca zarzuciła naruszenie: art. 626² § 1 k.p.c. w zw. z art. 626⁴ § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że wniosek złożony przy użyciu

elektronicznego formularza nie spełnia wymagań określonych w art. 626² § 1 k.p.c.; art. 130 § 1 k.p.c. i art. 130¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. przez ich pominięcie, w sytuacji gdy Sąd drugiej instancji doszedł do przekonania, że wniosek jest dotknięty brakami formalnymi, a to implikowało konieczność wezwania strony do ich uzupełnienia; art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 355 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i umorzenie postępowania, podczas gdy brak było przesłanek do umorzenia postępowania, zaś sąd powinien był rozpoznać sprawę merytorycznie; art. 378 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 387 § 2¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. wskutek zaniechania ustosunkowania się do zarzutów apelacyjnych oraz przez sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego postanowienia w sposób nie odpowiadający warunkom formalnym, co powoduje, iż nie poddaje się ono kontroli kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 79 pkt 8a pr not. nie stanowi generalnej normy kompetencyjnej, która uprawniałaby notariusza do składa wniosków o wpis w księdze wieczystej, na żądanie strony, w odniesieniu do każdej czynności notarialnej. Przepis ten wymienia czynności notarialne, które mogą być dokonywane przez notariusza, wśród których jest składanie wniosków o wpis w księdze wieczystej. Nie może być on jednak interpretowany w oderwaniu od przepisu art. 92 § 4 pr. not., który określa, w jakich sytuacjach notariusz składa wniosek o wpis w księdze wieczystej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Zgodnie z art. 92 § 4 pr not., jeżeli akt notarialny zawiera przeniesienie, zmianę lub zrzeczenie się prawa ujawnionego w księdze wieczystej albo ustanowienie prawa, które może być ujawnione w księdze wieczystej bądź obejmuje czynność przenoszącą własność, chociażby dla tej nieruchomości nie była prowadzona księga wieczysta, notariusz sporządzający akt notarialny, nie później niż w dniu jego sporządzenia składa wniosek o wpis w księdze wieczystej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Na żądanie strony czynności notarialnej, wniosek zawiera żądanie dokonania w księdze wieczystej także innego wpisu związanego z czynnością notarialną.

Zdanie drugie art. 92 § 4 pr. not. nie jest samodzielną jednostką redakcyjną przepisu i w celu zdekodowania zawartej w nim normy prawnej należy jego treść interpretować w powiązaniu ze zdaniem pierwszym. Wpis w księdze wieczystej, o którym stanowi art. 92 § 4 zd. 2 pr. not., musi więc pozostawać w związku z wpisami, wynikającymi z czynności prawnych lub oświadczeń woli stron, dokumentowanych aktem notarialnym, o których mowa w art. 92 § 4 zd. 1 pr. not. Na sprzężenie tej podstawy prawnej do złożenia wniosku o dokonanie innego wpisu (art. 92 § 1 zd. 2 pr. not.) z czynnością prawną lub oświadczeniem woli, o których stanowi art. 92 § 4 zd. 1 pr. not., dokumentowanych aktem notarialnym, wskazuje też użycie w zdaniu drugim spójnika „także”, na co trafnie zwrócił uwagę Sąd drugiej instancji (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2016 r., III ZS 3/16, nie publ.). Redakcja zdania drugiego art. 92 § 4 pr. not. nie pozostawia wątpliwości, że chodzi o wniosek, który sporządza notariusz z urzędu w odniesieniu do czynności prawnych i oświadczeń woli stron wymienionych w zdaniu pierwszym. Przepis wyraźnie rozróżnia wniosek i stanowiące jego element żądanie/żądania. W przypadku określonym w zd. 1 art. 92 § 4 pr. not. notariusz ma obowiązek złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej, natomiast w sytuacjach opisanych w zd. 2 art. 92 § 4 pr. not. żądanie dokonania innego wpisu związanego z czynnością notarialną, o której mowa w zdaniu pierwszym, jest uzależnione od woli strony czynności notarialnej. Żądanie wpisu w księdze wieczystej, oparte na podstawie prawnej zawartej w art. 92 § 4 zd. 2 pr. not., jest zatem częścią wniosku składanego przez notariusza na podstawie art. 92 § 4 zd. 1 pr. not.

Zdanie drugie art. 92 § 4 pr. not. zostało wprowadzone ustawą z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 218), z dniem 1 lipca 2016 r. Wcześniej, w przypadku czynności prawnych, o których stanowi art. 92 § 4 zd. 1 pr. not., notariusz miał obowiązek zamieścić w akcie notarialnym, dokumentującym te czynności, wniosek o dokonanie wpisu w księdze wieczystej zawierający wszystkie dane wymagane przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Nowa regulacja prawna ma na celu zapewnienie spójności i kompleksowości wpisów w księdze wieczystej, w tych wszystkich przypadkach, gdy dokonane przez strony czynności prawne lub złożone oświadczenia woli, objęte aktem notarialnym, implikują

potrzebę dokonania dodatkowych wpisów w celu odzwierciedlenia w księdze wieczystej aktualnego stanu nieruchomości. Gdyby wolą ustawodawcy było generalne upoważnienie notariuszy do składania wniosków o wpis w księdze wieczystej na żądanie stron czynności notarialnych, niezależnie od tego jaki jest przedmiot tych czynności, wówczas zrezygnowałby z regulacji zawartej w art. 92 § 4 pr. not., pozostawiając jedynie art. 79 pkt 8a pr. not.

Artykuł 92 § 4 pr. not. określający zakres obowiązków notariusza w odniesieniu do wniosków o wpis w księdze wieczystej, jest przepisem szczególnym w stosunku do przepisu art. 626² § 5 k.p.c. (określający krąg podmiotów legitymowanych do złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej) i nie może być interpretowany rozszerzająco. Notariusz jest osobą zaufania publicznego i w zakresie uprawnień do dokonywania czynności notarialnych, korzysta z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym (art. 2 § 1 pr. not.).

Potwierdzeniem przedstawionej wykładni art. 92 § 4 pr. not. jest też art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 2204; dalej: „u.k.w.h.”), który nakłada na notariusza sporządzającego akt poświadczenia dziedziczenia obowiązek zawiadomienia sądu właściwego do prowadzenia księgi wieczystej o zmianie właściciela nieruchomości, dla której założona została księga wieczysta. Z uwagi na to, że zmiana właściciela, wynikająca ze spadkobrania, nie jest zdarzeniem, o którym mowa w art. 92 § 4 pr. not., notariusz nie ma kompetencji do sporządzenia wniosku wieczysto-księgowego, nawet gdyby zażądała tego strona aktu poświadczenia dziedziczenia. Jeśli więc sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia nie jest czynnością wymienioną w art. 92 § 4 zd. 1 pr. not., to notariusz nie jest również upoważniony do złożenia na żądanie strony aktu poświadczenia dziedziczenia innego wniosku o wpis w księdze wieczystej, który pozostaje w związku ze zmianą osoby właściciela na skutek spadkobrania (art. 92 § 4 zd. 2 pr. not.).

Spisanie przez notariusza protokołu jest czynnością notarialną (art. 79 pkt 4 pr. not w zw. art. 1 § 1 i art. 104 § 3 pr. not), dla której prawo przewiduje formę aktu notarialnego (art. 104 § 4 pr. not.). Protokół jest sporządzany przez notariusza w wypadkach, gdy wymaga tego ustawa (art. 104 § 3 pr. not.), ale również wtedy,

gdy żąda tego strona (art. 1 § 1 pr. not.). Protokoły są dokumentami, których istota polega na spisaniu określonych zdarzeń w celu stwierdzenia przebiegu następstw, pewnych czynności i wydarzeń wywołujących określone skutki prawne. Stwierdzenie dokonania przez strony czynności prawnych, o których stanowi art. 92 § 4 pr. not., nie następuje w protokole, o którym stanowi art. 104 pr. not. Skoro zatem protokół sporządzony w formie aktu notarialnego nie dokumentuje czynności prawnych określonych w art. 92 § 4 zd. 1 pr. not., to zawarte w tym protokole żądanie strony o złożenie przez notariusza wniosku o wpis nie mogło zainicjować postępowania wieczysto-księgowego na skutek wniosku złożonego przez notariusza w trybie teleinformatycznym, a w konsekwencji tak złożony wniosek nie może być traktowany, jako wniesiony przez stronę czynności notarialnej (art. 92 § 4¹ pr. not. w zw. z art. 626⁴ § 4 k.p.c.). Notariusz składający wniosek wieczysto-księgowy, w granicach upoważnienia normatywnego zawartego w art. 92 § 4 pr. not., dokonuje czynności urzędowej i nie występuje jako zainteresowany w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. Wniosek złożony przez notariusza poza granicami wyznaczonymi w art. 92 § 4 pr. not., jako niedopuszczalny, podlega odrzuceniu. Skuteczność złożenia przez notariusza wniosku o wpis w księdze wieczystej jest uzależniona od zgodności tej czynności notarialnej z prawem (art. 2 § 2 pr. not.); w przeciwnym wypadku nie jest czynnością urzędową.

Zawarte w protokole sporządzonym w formie aktu notarialnym żądanie M. M. wniesienia przez notariusza wniosku o wpis w księdze wieczystej nie może być traktowane jako jej wniosek o wpis do księgi wieczystej, gdyż po pierwsze, oświadczenie w takiej postaci nie zawiera żądania wpisu skierowanego do sądu wieczysto-księgowego, lecz jest to żądanie skierowane do notariusza o złożenie wniosku o wpis. Po drugie, protokół sporządzony w formie aktu notarialnego, w odniesieniu do żądania strony czynności notarialnej, aby notariusz złożył wniosek o wpis w księdze wieczystej, nie jest właściwą formą dla pism procesowych inicjujących postępowanie wieczysto-księgowe (art. 626² § 1 k.p.c.). Protokół notarialny ze względów normatywnych nie służy do przyjmowania oświadczeń o charakterze procesowym w celu zainicjowania określonego postępowania sądowego.

Podpisany przez notariusza wniosek o wpis w księdze wieczystej, złożony poza kompetencją ustawową uregulowaną w art. 92 § 4 pr. not, nie podlegał uzupełnieniu w postępowaniu naprawczym na zasadach przewidzianych w art. 92 § 4¹ pr. not. i art. 626⁴ § 4 k.p.c. Powołany w skardze kasacyjnej przepis art. 130¹ § 1¹ k.p.c. odnosi się do przypadku, gdy to strona wniosła pismo procesowe bez zachowania wymaganej prawem formy, natomiast złożony przez notariusza wniosek w formie elektronicznej, ze względów prawnych i technicznych nie zawiera podpisu strony czynności notarialnej.

W zaistniałej sytuacji procesowej Sąd pierwszej instancji błędnie uznał, że oświadczenie M. M. zawarte w protokole sporządzonym w formie aktu notarialnego stanowi jej wniosek o wszczęcie postępowania wieczysto-księgowego. W efekcie, Sąd pierwszej instancji orzekł co do istoty sprawy pomimo braku żądania procesowego. Sąd drugiej instancji trafnie przyjmując zaistnienie przesłanki niedopuszczalności wydania orzeczenia merytorycznego, prawidłowo uznał, że należało go uchylić, a postępowanie w sprawie z wniosku M. M., który nie został złożony, umorzyć na podstawie art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 355 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

jw